

3. Волобуєва І. В. Індивідуалізація навчання як психолого-педагогічна проблема сучасної вищої школи. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 2. С. 227–231.
4. Виховна робота. *Інформаційний пакет ЄКТС*. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/informatsiyniy-paket/#1525769611492-1a351972-a0d1> (дата звернення 05.05.20).
5. Соціальні проекти. *Інформаційний пакет ЄКТС*. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/informatsiyniy-paket/#1525769646913-49b99b23-8359> (дата звернення 05.05.20).
6. Навчально-виробнича лабораторія «Творча майстерня». *Інформаційний пакет ЄКТС*. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/tsentr-bezpererivnoyi-osviti-donnu-imeni-vasilya-stusa/> (дата звернення 05.05.20).
7. Статут Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QJhar8Bvk5HZHNB5DnFDdmvrqfLFKyPp/view> (дата звернення 05.05.20).
8. Діколь-Кобріна О. А. Роль куратора в психологічному супроводі студентів-першокурсників. *Наука і освіта*. 2015. № 11–12. С. 45–50.

Камінська О. А., здобувач вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

Науковий керівник – **Кушнір Ю. В.**, канд. пед. наук, доц.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

АГРЕСІЯ ПІДЛІТКІВ:

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Особливо гостро в сучасних умовах суспільного розвитку стоїть проблема зростання проявів агресивної поведінки сучасного суспільства. Культ успішності, безперервний цейтнот, нестабільність економічної та політичної сфери як в нашій країні, так і в усьому світі провокують постійний стрес для кожного індивіда. Серед підлітків проблема деструктивної (агресивної) поведінки є відображенням одного з найактуальніших суспільних питань сьогодення: значного збільшення соціальної нестабільності через зростання жорстокості, зростання рівня злочинності та проявів нетолерантності в соціально-культурному просторі. Відсутність любові й турботи, неконструктивна критика, надмірний тиск і контроль породжують озлоблене ставлення до навколишнього світу.

Виникає проблема рівня самооцінки, яка формується на основі оцінок оточуючих: друзів, батьків, вчителів, однокласників. Поєднання вікової специфіки особистісного розвитку та соціальної аморфності уявлень, норм та цінностей становлять каталізатор поведінкової та особистісної агресивності, надаючи проблемі агресивної поведінки в підлітковому віці особливого значення.

Певний рівень агресії в нормі властивий усім дітям і є необхідним для оптимального пристосування людини до дійсності. Однак наявність агресії, як стійкого утворення є свідченням порушень в особистісному розвитку. Вона заважає нормальній діяльності, повноцінному спілкуванню. Не зважаючи на те, що в психології присвячено велику кількість монографій, оглядових публікацій та дисертаційних робіт феномену агресії, зокрема й агресивній поведінці підлітків, проблема агресії залишається привабливою й обумовлює актуальність цієї теми.

У психології під агресією розуміють поведінку, спрямовану на завдання фізичної або психологічної шкоди, аж до знищення об'єкта агресії. З середини 60-х р. тема агресії стає однією з найактуальніших на Заході. Дослідження психологів підтверджують, що стан агресії зазвичай супроводжується гнівом, ворожістю, ненавистю. Агресія може бути як усвідомлена, так і неусвідомлена. Реакція у відповідь на загрозу життю, наприклад, атака, виникає підсвідомо. Агресивний імпульс, навіть неусвідомлений, детермінує поведінку. Сама ж поведінка людини перебуває під контролем свідомості і волі (за винятком окремих критичних ситуацій, що пов'язані зі станом афекту). Агресія може бути ворожа або інструментальна. Людина, що проявляє ворожу агресію, прагне завдати зло або шкоду тому, на кого нападає. У випадку інструментальної агресії завдання шкоди не є самоціллю, агресивні дії використовуються як інструмент для досягнення певної мети, але при цьому завдається шкода [1, с. 56].

Підлітковий вік характеризується як переломний, перехідний, критичний. У цей період відбувається становлення якісних новоутворень, трансформація взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, а також закладаються основи свідомої поведінки. Зміни, що відбуваються у фізіологічному та психічному розвитку підлітка, спричиняють появу певних поведінкових реакцій (намагання звільнитися з-під опіки дорослих, потреба у самореалізації, бажання спілкуватися з однолітками та перебувати у групі, захоплення хобі та цікавими для них справами), які можуть впливати на формування у них агресії, негативізму, негативної конкуренції в навколишньому світі та мати негативні наслідки у навчальній діяльності, стосунках із друзями, батьками та вчителями [2].

Появу різних форм агресії спричиняють не лише вікові, а й статеві особливості. Юнаки підліткового віку набагато агресивніші, ніж дівчата, тому що

у других переважно виражена форма страху. Дослідження деяких вчених свідчить про те, що у підлітків існують періоди з різною силою прояву агресії. Відомо, що у хлопчиків є два піки із найбільшим рівнем прояву агресивності, а саме у 12 і 14–15 років. У дівчаток найбільш агресивна поведінка проявляється в 11 і 13 років [3].

Агресія підлітків може виражатися по-різному, залежно від індивідуальних особливостей характеру дитини і взаємин у сім'ї. Форми вираження агресії підлітків: фізична агресія – підліток використовує фізичну силу проти інших людей; вербальна агресія – підліток висловлює свої негативні почуття за допомогою слів, погроз, крику; дратівливість – підліток грубить з найменшого приводу, стає різким і запальним; підозрілість – підліток негативно налаштований щодо оточуючих, не довіряє їм, вважаючи, що «всі проти нього»; непряма агресія – підліток намагається виражати свою агресію, спрямовану на когось конкретного, за допомогою інших людей (злі жарти, плітки, цькування); образа – підліток може образитися з найменшого приводу, причому образа може бути спрямована на конкретну людину (однолітка або дорослого) або «на весь світ»; аутоагресія – підліток спрямовує агресію на самого себе; прихована агресія – підліток не робить те, що просять, або робить занадто повільно, забуває про прохання і доручення, відтягує час.

Причини в цьому випадку виходять із самої природи. Змінюється гормональний фон, активізується ріст фізичного тіла, у дівчаток і хлопчиків настає статеве дозрівання. Одночасно з цими змінами організму кардинально перероджується психіка людини. Виходячи за межі батьківської захищеності та безпеки, вони намагаються бути самостійними, природним чином трансформуючи поведінку здебільшого за прикладом оточення.

На думку О. Наумової, основними причинами проявів дитячої агресивності є: прагнення привернути до себе увагу однолітків; прагнення отримати бажаний результат; прагнення бути головним; захист і помста; бажання принизити гідність іншого з метою підкреслити свою перевагу [4].

Причиною агресивної поведінки може бути і рівень самоконтролю. Якщо у людини знижений самоконтроль, то вона часто проявляє агресію. А якщо підвищений самоконтроль, то людина може стримати себе навіть у найважчих ситуаціях, але бувають моменти, коли і така людина проявляє агресивність.

Отже, агресія являє собою складний механізм неоднозначної природи, що характеризується нанесенням шкоди як живим суб'єктам, так і неживим об'єктам. Така поведінка особистості є результатом складної взаємодії соціальних і біологічних факторів, дія яких корегується конкретними відносинами, конкретною ситуацією, в яку вона потрапляє.

Раннє виявлення поведінкових проблем у підлітків, системний аналіз характеру їх виникнення й адекватна корекційно-виховна робота дають шанс запобігти асоціалізації підлітків.

Список використаних джерел

1. Тимошенко В. І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6. С. 55–63.
2. Файдюк О. В. Сутність соціально-педагогічної профілактики агресивної поведінки підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/.../54> (дата звернення 18.05.2020).
3. Козак М. Агресивна поведінка підлітків. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25227/2/MSNK_2018v2_Kozak_M_M-Aggressive_behavior_in_101-102.pdf (дата звернення: 18.05.2020).
4. Саратова Л. М. Психолого-педагогические особенности подростков с особыми образовательными потребностями. *Молодой ученый*. 2011. Т. 2. С. 102–104.

Костюк Ю. Г., здобувач вищої освіти,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна
Науковий керівник – Зарішняк І. М., канд. пед. наук, доц.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

ПРОЯВИ ДЕСТРУКТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

На сьогоднішній день соціальні та економічні умови перебувають у стані перманентних змін, що закономірно спричиняє суттєві зміни у житті суспільства, його структурі та соціальних нормах. Невпевненість у завтрашньому дні, нестабільні умови праці та навчання із постійним зростанням напруження можуть мати негативний вплив на психічне здоров'я молодих спеціалістів та студентів ЗВО, що є дуже небажаним, оскільки у цей період відбувається інтенсивний розвиток особистості, формування її інтелектуальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфер, системи ціннісних орієнтацій, а також професіоналізація та самовизначення у життєвому просторі. Оскільки тиск зазначених